

PARTENONSKI KONGRES U BAZELU

Od 4. do 8. aprila 1982 g. održan je u Bazelu međunarodni kongres o Partenonu, za čije organizovanje u ovom trenutku postojala su dva značajna razloga. Prvo, od prethodnog naučnog skupa posvećenog Partenonu prošlo je više od trideset godina te su arheološki i drugi problemi koji su se u međuvremenu nakupili u odnosu na ovaj veliki kulturno-umetnički i istorijski spomenik zahtevali njihovo detaljno pretresanje; drugo, sve veća opasnost od zagađenosti vazduha u Atini preti veoma ozbiljno da u kratkom vremenu uništi preostala remek dela antičke arhitekture i skulpture na Akropolju, te je bilo potrebno da se, uz zaštitne radove koji se izvode u Atini, i na ovaj način istakne značaj ovih spomenika i opasnosti kojima su izloženi.

Što je Bazel izabran za mesto ovog skupa ima takođe svoj poseban razlog. Ovde, u Bazelskoj gliptoteci (*Skulpturhalle*), izvodi se pod rukovodstvom profesora Ernsta Bergera već više godina veliki partenonski projekat čiji je cilj rekonstrukcija čitave partenonske skulpturalne dekoracije (cf. *Živa Antika* XXIX, 1, 1979, 182 sq.). Kako je najvećim delom već rekonstruisana istočna i zapadna strana, odnosno oba zabata, friz i metope, dok su i radovi na rekonstrukciji severnog friza privedeni kraju, to je bilo logično da se u ovom trenutku u Bazelu sakupe arheolozi i ljubitelji Partenona povodom novog Partenonskog kongresa — u Bazelu, trećem partenonskom centru, ako smemo tako da kažemo, posle Londona gdje je pre četiri godine održan XI kongres klasične arheologije, i naravno, posle Atine, gde se upravo vrše pripreme za XII klasični kongres 1983 godine.

Interes za ovaj skup bio je ogroman. Broj od dvestotine prvobitno prijavljenih učesnika udvostručio se poslednjeg meseca tako da je čitav kongres predstavljao zaista veoma imponantan sastanak klasičnih arheologa iz čitavog sveta. Uz više prigodnih izložbi, na kongresu je pročitano nekih četrdesetak referata koji su govorili o istorijsko-političkoj važnosti Partenona, o kulturnoj statui Atene Partenos, o arhitekturi i skulpturi, kao i o istorijatu istraživanja ovog velikog spomenika; takođe su organizovane tonske projekcije koje su obrađivale na nešto popularniji način pojedine od najzanimljivijih tema.

Pitanja koja su referati obrađivali znatno su se razlikovala od onih koja su bila u žiži interesa na poslednjem partenonskom simpozijumu održanom odmah posle drugog svetskog rata. Tada se glavni problem vrteo oko majstora na Partenonu, odnosno postavljalo se osnovno pitanje koliki je bio doprinos Fidije u čitavoj partenonskoj postavi, naročito kod skulpturalne dekoracije. Sada se to pitanje više ne postavlja: u poslednje tri decenije opšte je prihvaćeno da je Fidijin ideo bio presudan i odlučujući. Referati su stoga ili prikazivali trenutno stanje istraživanja pojedinih problema u arhitekturi i skulpturi, ili, češće, pokušavali da naprave jedan korak unapred u našim dosadašnjim znanjima. Ovdje je međutim dolazilo do iskazivanja različitih mišljenja. Tako u arhitekturi izvesne razlike u proporcijama pri poslednjim merenjima treba možda pripisati pomeranjima tla i uticajima druge vrste poslednjih decenija — podsetimo da je zemljotres februara 1981 u Grčkoj, ošteti i Partenon u izvesnoj meri. U istom smislu treba istaći pokušaje različitih stručnjaka, grčkih i stranih (*G. Despinis, N. Yalouris, E. Weski*), da pojedine zaboravljene ili zaturene komade okrugle skulpture u Nacionalnom muzeju u Atini i drugim mestima povežu sa partenonskim zabatima, odnosno umetnu ih u one prazne prostore koje su stvorili zub vremena i nemarnost ljudi. Svakako je moguće da su neki od tih fragmenata šaka, ruku, nogu, tela i glava zaista pripadali partenonskoj dekoraciji, ali je ipak potrebno zadržati ozbiljne rezerve pri mnogim od ovih identifikacija. Kada je reč o skulpturi, jedna grupa referata težila je novoj i široj interpretaciji pojedinih pojava na frizu i metopama, ali se i ove pretpostavke ne zasnivaju uvek na čvrstim osnovama. Tako izgleda prihvatljivo da se na osnovu deset redova konjanika i drugih sličnih podela na južnom frizu, ova strana dovede u vezu sa Klisenovom podelom Atinjana na deset fila, ali se čini znatno manje ubedljiva povezanost severne i zapadne strane friza sa ranijim fazama atinske istorije (*E. Harrison*). Umetanje priče o Dedalu na osam središnjih metopa južne strane mogle bi se možda sa rezervama i prihvatiti (*M. Robertson*), dok manje verovatna izgleda identifikacija velikog broja konjanika na frizu sa 192 poginula Atinjanina

u Maratonskoj bici (*J. Boardman*). Identifikacija Demetre kao Hekate na istočnom frizu ne čini se moguća (*H. Kenner*), kao što nije sigurno da se scena sa peplosom na sredini istog friza odigrava na Agori a ne na Akropolju (*W. Gauer*). itd. U ovoj lepezi manje ili više smelih pretpostavki, ideja pisca ovih redova da je partenonski friz tematski i likovno blizak sifnijskom frizu u Delfima i da je Fidijski bio delimično inspirisan ovim poslednjim spomenikom pri koncipiranju kompozicije partenonskog friza, ne čini se ništa manje verovatna. O tome svemu zainteresovani će moći da opširnije čitaju u septembru 1983 g., u vreme održavanja XII kongresa klasičnih arheologa u Atini, kada će prema obećanju organizatora u Bazelu izaći iz štampe Akta ovog partenonskog skupa.

Partenonski kongres u Bazelu bio je potreban iz više razloga i bio koristan na više načina. Na njemu je načinjen saldo naših dosadašnjih znanja o Partenonu i definitivno su prihvaćene neke postavke o skulpturi i arhitekturi Partenona koje su do sada izgledale diskutabilne. S druge strane, otvoren je niz novih pitanja koja pokazuju da i posle 150 godina intenzivnog proučavanja, još uvek je daleko čas kada će arheološka nauka reći svoju poslednju reč o ovom veličanstvenom spomeniku, u kome, da citiramo Plutarha, „veje miris večna cveća i živi duša koja nikada ne stari“.

Primljeno 27. V 1982.

R. Vasić,
Arheološki institut, Beograd.

IZVANREDNO USPIJELO IZDANJE TOME AKVINSKOGA

Toma Akvinski — Izabrano djelo. Izabrao i priredio Tomo Vereš, Zagreb 1981, Globus, 413 str.

Zovem ga izdanjem, iako to nije u filološkom smislu izdanje teksta, nego najvećim dijelom samo izbor u prijevodu iz golema opusa Tomina. Ali je taj izbor uz bogate bilješke, literaturu gotovo uza svaki ulomak, bibliografiju i vrlo temeljit uvod — obilježen u tolikoj mjeri dokazima Verešova poniranja u cjelovit opus Akvinca, da ga s pravom smijemo nazvati autorskim djelom prvoga reda. Teolozi i filozofi treba da ocijene sve dimenzije u izboru, uzevši u obzir ne samo neizmjernu količinu relevantnih tekstova, što ih je Toma Akvinski ostavio, nego i Verešova načela (str. 24—26) kojima se pri biranju vodio.

Prije nego bih se osvrnuo na filološku stranu ovoga — odmah ću reći — izvanredno precizno obavljena posla, spomenut ću sastav knjige.

U izboru iz filozofskih djela Vereš većinom prevodi predgovore (prooemia). Iz tumačenja uz Aristotelovu *Etiku* bira 1. lekciju I. knjige, a uz *Metafiziku* prve 3 lekcije I. knj. U cjelini prevedene su dvije filozofske rasprave: *De ente et essentia* i *De aeternitate mundi*, i u Dodatku dva teološka *Nastupna predavanja* na Pariškom sveučilištu. Uz prijevode spomenutih cjelovitih rasprava i nastupnih predavanja naveden je usporedno i latinski izvornik.

Od teoloških spisa središnja mjesta u izboru zauzimaju dvije sume: *Summa contra gentiles* (kojoj je izvorni naslov, posebno ističe Vereš (str. 123), *Liber de veritate catholicae fidei contra errores infidelium*) i *Summa theologiae*. Iz prve je sadržan ovaj izbor: prvih 9 poglavlja iz I. knj., prva 4 iz II. knj. i pogl. 11. iz IV. Iz druge, *Sume teologije*, — kojoj je ne samo među teološkim spisima, nego i u cijelom izdanju s pravom dano kudikamo najviše mjesta (od str. 153 do 327, dakle 175 stranica, više nego svih ostalih izabranih tekstova zajedno) — prevedeni su proslavi (prologi) i po nekoliko pitanja svih četiriju glavnih dijelova. Nadalje u knjizi nalazimo, u prijevodu i usporednu izvorniku, 1 talijanski sonet i 4 himne (prev. M. Pavelić, a iza prijevoda sekvencije *Lauda, Sion, Salvatore* naveden je i starohrvatski tekst glagoljskog Omišaljskog misala iz početka 14. st.: *Hvali, Sione, Spasitelja*). Zatim su, u Dodatku, dva već spomenuta nastupna predavanja i nekoliko ulomaka iz drugih djela.